

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 2005.
YEAR 2005.

Свеска 10
Volume 10

UDK:314.04(497.6 НОВИ ГРАД)

Стручни рад
Др Драго Тодић¹

ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ У СЕЛИМА
НОВОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ

Извод: Рурално подручје новоградске општине доживјело је значајне и далекосежне промјене у задња четири десетљећа чије су посљедице несагледиве. Традиционално село је кроз кратак временски рок доживјело највећу трансформацију у свим правцима. Међутим, највеће промјене изражене су у смањењу броја становника - депопулацији и изузетно наглом старењу руралне популације. Такав снажан процес прате и промјене у распореду, величини, изгледу, начину живота и структури сеоских насеља. Ти процеси нису само у наведеном подручју него су и опште карактеристике ужег и ширег окружења у Републици Српској и сусједној Републици Хрватској. То је резултат историјских, политичких, економских, културних и других промјена на читавом подручју екс Југославије. Како су демографски процеси према својим посљедицама дуготрајни, потребна је реална стратегија демографског и економског развоја која би скренула пажњу на ове проблеме.

Кључне ријечи: Рурално становништво, депопулација, старење становништва, РС, општина Нови Град.

Abstract: In the last four decade the rural area of the Municipality of Novi Grad went through significant and far-reaching changes with unforeseeable consequences. Through the short period of time traditional village experienced the biggest transformation in every direction. However, the biggest changes were expressed in the decrease of the number of population – depopulation and extremely fast ageing of rural population. Such strong process is followed by the changes in the disposition, size, scenery, the way of life and structure of village settlements. Those processes did not happen only at the mentioned area, they are also the general characteristics of the nearer and wider surroundings in the Republic of Srpska and neighboring Republic of Croatia. It is the result of historical, political, economical, cultural and other changes at the entire area of former

---

¹ Др Драго Тодић, доцент ПМФ Бања Лука

Yugoslavia. Since the demographic processes, according to their consequences, have a long continuance, it is necessary the real strategy of demographic and economic development which would draw the attention to those problems.

Key words: Rural population, depopulation, ageing of population, the Republic of Srpska, Municipality of Novi Grad.

Увод

Административно-територијално подручје новоградске општине обухвата 48 насеља и катастарских општина (470 km²), где 47 насеља са својим атарима чини категорију руралног простора, док једно насеље и катастарска општина – Нови Град, припада урбанијој средини. Овај пут нећемо тако класификовати издвајање седам насеља у мјешовита насеља због тога што сада и она имају највеће приходе од пољопривредне производње. Укупан однос руралног и урбаног геопростора према површини је 94,4 : 5,6 %, а према броју становника (2003. године) 64,8 : 35,2 %.

Површина сеоских атара је различита и креће се у распону од 207 Ha (Ведовица) до 2.161 Ha (Сводна). Величина насеља мијењала се у складу са ранијим административним поделама на општине, срезове, округе и слично, које су веома често биле спорне са сусједним општинама и насељима. То се лако примјењује и у именима села, на пример, имена Мала Крупска Рујишта и Мала Новска Рујишта све говоре, иако оба села већ одавно (од 1945. године) припадају новоградској општини.

Интензивни процеси индустријализације и урбанизације изазвали су значајне промјене у броју и структури становништва. Оне су за посљедицу имале пресељавање из пољопривредног у непољопривредна занимања. Са својим руралним окружењем град је успоставио читав низ функционалних веза и односа, како по нарушувању равнотеже у размјештају популације, тако и по другим параметрима, од изгледа насеља до решавања разних проблема у области инфраструктуре. Овај рад ће се највише ограничити на депопулацију и измјену старосне структуре становништва руралног подручја новоградске општине.

Кретање броја становника

Кретање броја становника по насељима могуће је пратити уназад стоти-јак година, али је оно најтачније од 1948. године до данас.

Када је у питању број становника садашња демографска ситуација у селима новоградске општине има много више негативних него позитивних тенденција. То сликовито илуструје укупно смањење руралне популације и континуирано опадање демографске величине сеоских насеља. На основу показатеља из претходне табеле (Табела 1) сва села могу се сврстати у пет категорија.

Изразито велико смањење укупне популације до 77, 45% има пет села (Раковац, М. Жуљевица, Грабашница, Прусци и Јешиљани), што је резултат

велике удаљености од Новог Града, лоше инфраструктуре-путева, интензивних миграција "село-град" и смањење природног прираштаја. Из ових села "нема више ко иселити".

Табела 1 - Крећање броја становника новоградске општине од 1948. до 2003. године

	МЈЕСНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ	ГОДИНЕ							ИНДЕКС 2003/48
		1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	
1.	НОВИ ГРАД	4.070	4.884	7.023	9.849	11.968	13.588	9.057	222,53
2.	ПОЉАВНИЦЕ	971	1.028	1.246	1.358	1.216	1.269	1.514	155,92
	Пољавнице	789	839	1.066	1.216	1.097	1.137	1.222	154,88
	Мазић+Бојишта	182	189	180	142	119	132	292	160,44
3.	ДОЊИ АГИЋИ	3.355	3.154	3.675	3.737	3.757	3.686	1.634	48,70
	Доњи Агићи	1.048	1.238	1.289	1.231	1.101	935	569	54,29
	Горњи Агићи	384	453	489	541	538	540	99	25,78
	Ђеле	293	322	355	247	212	166	243	82,94
	Хозићи	631	534	716	850	966	958	371	58,80
	Сухача	999	607	827	868	940	1.087	352	35,24
4.	РАВНИЦЕ	1.009	967	1.030	998	929	900	833	82,56
	Равнице	562	559	608	616	629	639	654	116,37
	Церовица	447	408	422	382	300	261	179	40,04
5.	БЛАГАЈ	2.482	2.658	2.828	2.932	3.338	3.345	1.180	47,54
	Благај Јапра	529	589	762	946	1.238	1.279	301	56,90
	Благај Ријека	686	743	835	912	993	980	331	48,25
	Масловаре	590	625	517	483	490	500	291	49,32
	Јошава	166	166	186	142	131	121	121	72,89
	Црна Ријека	511	535	528	449	486	465	136	26,61
6.	ДОБРЉИН	3.354	2.390	2.659	2.690	2.562	2.420	2.255	67,23
	Добрљин	1.554	566	736	935	1.011	1.141	1.072	68,98
	Д.Водичево	764	806	897	851	836	801	741	96,99
	Г.Водичево	750	715	705	646	499	368	348	46,40
	Куљани	286	303	321	258	216	110	94	32,87
7.	РУДИЦЕ	1.756	1.899	2.209	2.148	2.082	1.988	1.982	112,87
	Рудице	321	131	404	417	470	452	434	135,20
	Ракани Доњи	251	243	263	260	279	315	365	145,42
	Ракани Горњи	340	324	348	337	288	254	272	80,0
	Чајавица I	329	351	343	337	289	408	404	122,80
	Чајавица II	430	498	447	427	434	262	244	56,74
	Чајавица III	382	402	404	370	322	297	263	68,85
8.	БЛАТНА	1.644	1.683	1.708	1.521	1.356	1.304	1.083	65,88
	Блатна	397	453	467	473	478	443	435	109,57
	Матавази	845	803	833	711	549	563	455	53,85
	Рашће	402	427	408	337	329	298	193	48,0
9.	М.Н.РУЛИШКА	2.517	2.601	2.668	2.409	1.794	1.449	1.339	53,20
	М.Н.Рулишка	1.084	1.120	1.175	988	755	573	529	48,80
	Кршље	907	954	1.000	979	730	632	572	63,06
	Ведовица	153	145	141	106	75	57	86	56,21
	Јоховица	373	382	352	336	234	187	152	40,75

10.	РАДОМИРОВАЦ	1.590	1.726	1.834	1.739	1.574	1.168	1.064	66,92
	Радомировац	869	783	883	833	786	557	530	60,99
	Соколиште	721	943	951	906	788	611	534	74,06
11.	СВОДНА	4.731	4.991	4.931	3.951	3.361	2.966	2.672	56,48
	Сводна	1.579	1.685	1.650	1.395	1.285	1.270	1.171	74,16
	Прасци	1.088	1.161	1.138	778	532	356	263	24,17
	Грабашница	229	240	205	122	63	58	49	21,40
	Ахметовци	494	524	506	412	348	293	204	41,30
	Петковац	331	335	341	270	229	227	233	76,43
	Витасовци	533	534	518	472	432	385	390	73,17
	Трговиште	477	512	573	502	472	377	340	71,28
12.	В.ЖУЉЕВИЦА	1.371	1.324	1.228	915	760	507	375	27,35
	В.Жуљевица	982	964	903	694	574	410	295	30,04
	М.Жуљевица	389	360	325	221	186	97	80	20,57
13.	В.РУЈИШКА	885	872	949	887	749	604	602	68,02
	В.Рујишка	351	328	305	280	217	173	152	43,30
	М.К.Рујишка	534	544	644	607	532	431	450	84,27
14.	ДЕВЕТАЦИ	706	645	624	456	366	240	168	23,79
	Деветаци	361	307	306	211	192	139	102	28,25
	Љешљани	161	151	164	122	108	59	35	21,74
	Раковац	184	187	154	123	66	42	31	16,85

(Извор: Статистички годишњаци СРБиХ од 1948-1991., незванични попис становништва општине Нови Град, април 2003. године)

Велико смањење do 39, 06 % има чак дванаест села (Деветаци, Црна Ријека, Кульани, Јоховица, В. Жуљевица, Џеровица, Ахметовци, Г. Водичево, В. Рујишка, Г. Агићи, Сухача, Масловаре) са истим узроцима смањења као и у претходном тексту. Једина разлика је у смањењу броја становника у четири села због присилних миграција муслиманског становништва током грађанског (етничког) сукоба.

Значајно смањење do 31, 58% броја становника имају чак двадесет два села (Чајавица Средња, Чајавица Горња, Рашће, Добрљин, Кршље, М. Н. Рујишка, Матавази, Радомировац, Петковац, Јошава, Ђеле, М. К. Рујишка, Мазић, Витасовци, Соколиште, Трговиште, Сводна, Ведовица, Благај Ријека, Благај Јапра, Доњи Агићи, Хозићи) или 50 % сеоских насеља, што је посљедица миграционих кретања село-град, великог смањења природног прираштаја и присилних миграција у четири насеља. Нажалост, ријеч је о веома великим селима и по површини и по броју становника. Значајно је напоменути да се у овој групи налазе и мјешовита насеља, Сводна и Добрљин, која се налазе уз магистралне путеве. Сводна је имала стагнацију због великог простирања на брдовитом подручју Поткозарја, а Добрљин због сталне стагнације у индустриском развоју иако је ово био центар тог развоја од 1892. до 1941. године.

Са истим бројем становника или с незнатним промјенама око 10, 16 % одржала су се само два села (Горњи Ракани и Доње Водичево) због тога што се налазе у непосредној близини магистралних путева и имају повољне

услове за бављење пољопривредом (алувијалне равни рјечица Војскове и Стрижне).

Стални пораст, од 20,48% током свих пописа становништва, имају четири села и три мјешовита насеља (Блатна, Равнице, Чајавица Доња, Ракани Доњи, Пољавнице и Рудице). Сва су она смјештена уз магистралне путеве у алувијалној равни ријеке Уне.

Претходни подаци показују да се број становништва села новоградске општине смањио са 27. 590 у 1961. години на 17. 589 у 2001. години или за 10. 001 становника, односно за 36, 25 %. То смањење текло је и просторно и временски неравнотежно.

Први период послије Другог свјетског рата, од 1948. до 1961. године, биљежио је пораст становништва села са 26. 668 на 27. 590. Такав пораст резултат је великог природног прираштаја од 22, 5%, неизграђених индустријских погона на подручју општине или је њихова изградња била у зачетку ("Сана") и малог одласка сеоског становништва у развијенија индустријска подручја.

Други период, од 1961 до 1991. године, карактерише одлазак великог броја сеоског становништва (миграције село-град) у Нови Град, најближа индустријска подручја Сиска и Загреба, као и широм бивше Југославије. Само четири највеће фирме у Новом Граду које су се нагло развијале ("Сана", "Лигношпер", "Грађевинар" и "Јапра") запослиле су у том периоду из ближег окружења 4 700 радника. Природни прираштај је нагло опао са 22, 5% на 6, 0%. На тај начин индустријализација је и вршила апсорпцију радне снаге из непосредног окружења која се, прије свега, огледа у смањењу броја пољопривредног у корист непољопривредног становништва. Тада је и почeo процес урбане трансформације сеоских насеља и њихове просторно-функционалне интеграције са Новим Градом. У зачетку тог процеса сеоска подручја, због лоше инфраструктурне повезаности, нису представљала основу за алокацију индустријских објеката у та подручја све до 1981. године.

Посљедњи период, од 1991. до 2003. године, уз наведене тешкоће имао је додатно оптерећење међуетничког сукоба у грађанској рату, обиљежено великим бројем погинулих и инвалида, присилним миграцијама, уништењем комплетних сеоских газдинстава, «замирањем» индустријских погона и укупним осиромашењем. Природни прираштај биљжи негативне проценте и прелази у «бијелу кугу», која ће додатно угрозити рурално подручје.

Старосна структура и густина насељености

Појава депопулације становништва руралног подручја није никаква новост, али је анализа њене старосне структуре веома битна јер одсликава сву проблематику тог подручја чији су сви показатељи негативни.

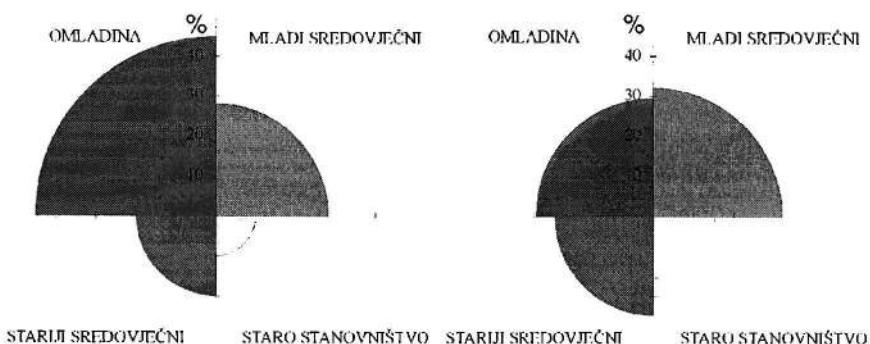
У прилогу број 1 приказана је старосна структура руралног подручја по великим старосним групама по пописима за 1971. и 2003. годину. Анализа ове структуре показује да је 1971. године омладина и млађе средовјечно становништво било заступљено са 72, 6%, а по посљедњем попису становништва најзаступљеније је старије средовјечно и старо становништво, чије је укупно учешће 52, 2 %. Према томе рурално становништво општине Нови Град је све

до декаде 1961-1971. године било прогресивног типа. Од тада креће «суноврат» руралне популације.

Прилог I – Старосна структура јо великим старосним групама

СТАРОСНЕ ГРУПЕ	1971.	%	1991.	%	2003.	%
0-19	18.519	44,93	12.272	29,54	5.817	22,58
20-39	11.539	27,99	12.914	31,08	6.851	26,60
40-59	7.559	18,34	10.076	24,26	7.192	27,92
60 и више	3.599	8,74	6.279	12,15	5.898	22,90
УКУПНО	41.216	100,00	41.541	100,00	25.758	100,00

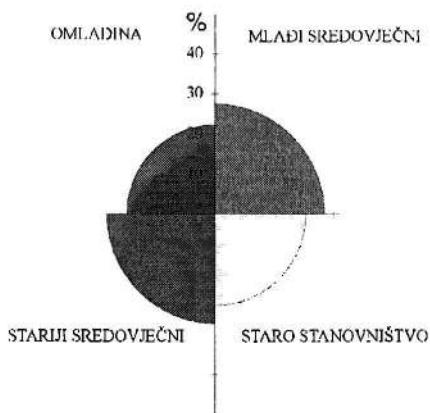
1971.

1991.

2003.

Како то изгледа по сваком селу и мјесним заједницама најсликовитије приказују сљедеће табеле.

Табела 2 - Старосна структура МЗ руралног подручја новоградске општине

Ред. Бр.	МЈЕСНА ЗАЈЕДНИЦА	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60 >	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	В.ЖУЉЕВИЦА	45	12,00	63	16,80	104	27,73	163	43,47	375	100	51,81
2.	ДЕВЕТАЦИ	20	11,90	27	16,07	45	26,78	76	45,24	168	100	49,86
3.	ДОБРЉИН	415	18,40	544	24,12	674	29,89	622	27,59	2.255	100	44,43
4.	РАВНИЦЕ	166	19,93	206	24,73	224	26,89	237	28,45	833	100	42,88
5.	РАДОМИРОВАЦ	231	21,71	292	27,44	249	23,40	292	27,45	1.064	100	42,41
6.	В.РУЛИШКА	144	23,92	156	25,91	136	22,59	166	27,58	602	100	41,04
7.	М.Н.РУЛИШКА	309	23,08	304	22,70	341	25,47	385	28,75	1.339	100	40,69
8.	СВОДНА	535	20,02	645	24,14	711	26,61	781	29,23	2.672	100	43,50
9.	БЛАТНА	241	22,25	283	26,13	296	27,33	263	24,29	1.083	100	40,24
10.	РУДИЦЕ	483	24,37	564	28,46	506	25,53	429	21,64	1.982	100	38,75
11.	БЛАГАЈ	285	24,15	324	27,46	300	25,42	271	22,997	1.180	100	38,31
12.	ПОЉАВНИЦЕ	373	24,63	403	26,62	461	30,45	277	18,30	1.514	100	37,82
13.	ДОЊИ АГИЋИ	422	25,83	498	30,48	442	27,05	272	16,64	1.634	100	36,84
	УКУПНО:	3.66	21,97	4.309	25,80	4.489	26,88	4.23	25,35	16.701	100	42,19

(Извор: Пробни-предиминарни попис становништва општине Нови Град, април 2003. године)

Табела 3. – Класификација села према броју становника за период 1948-2003. године

ВЕЛИЧИНА СЕЛА	1948.		1991.		2003.	
	Број	%	Број	%	Број	%
< 100	-	-	4	6,7	7	14,9
101-500	32	53,3	34	56,7	30	63,8
501-1000	23	38,4	16	26,6	7	14,9
1001-2000	5	8,3	6	10,0	3	6,4
УКУПНО:	60	100	60	100	47	100

(Извор: Попис становништва БиХ за 1948. и 1991. и незванични попис за 2003. годину)

То посебно приказују табеле 4 и 5 са десет најстаријих и десет најмлађих села.

Табела 4. - Села са најстаријим становништвом 2003. године

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60 >	%	УКУПНО	%	Просјечна старост
1.	Мала Жуљевица	8	10,00	5	6,25	19	23,75	48	60,00	80	100	55,75
2.	Деветаци	12	11,76	13	12,74	28	27,46	49	48,04	102	100	52,48
3.	Раковац	3	9,68	6	19,35	9	29,03	13	41,94	31	100	50,39
4.	Грабашница	9	18,37	8	16,33	12	24,49	20	40,81	49	100	47,92
5.	Велика Жуљевица	37	12,54	58	19,66	85	28,81	115	38,99	295	100	47,88
6.	Ахметовци	28	13,73	41	20,10	49	24,02	86	42,15	204	100	47,81
7.	Прусици	42	15,85	45	16,98	63	23,77	115	43,40	265	100	47,75
8.	Горње Водичево	61	17,53	73	20,98	83	23,85	131	37,64	348	100	46,80
9.	Љешњани	5	14,28	8	22,86	8	22,86	14	40,00	35	100	46,71
10.	Куљани	13	13,83	22	23,40	28	29,79	31	32,98	94	100	46,30

Табела 5. - Села са најмлађим становништвом 2003. године

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	Просјечна старост
1.	Хозићи	117	31,54	129	34,77	92	24,80	33	8,89	371	100	32,38
2.	Чађавица I I	124	30,69	128	31,68	78	19,31	74	18,32	404	100	34,88
3.	Масловаре	91	31,27	83	28,52	58	19,93	59	20,28	291	100	35,38
4.	Сукача	91	25,85	89	25,28	121	34,37	51	14,50	352	100	36,47
5.	Ђеле	65	26,75	75	30,86	56	23,05	47	19,34	243	100	36,61
6.	Јошава	32	26,45	36	29,75	26	21,49	27	22,31	121	100	36,67
7.	Рудице	98	22,58	127	29,26	135	31,11	74	17,05	434	100	36,95
8.	Мазић	70	23,97	75	25,68	90	30,82	57	19,53	292	100	37,79
9.	Пољавнице	303	24,80	328	26,84	371	30,36	220	18,00	1.222	100	37,88
10.	Ведовица	27	31,40	20	23,26	14	16,28	25	29,06	86	100	37,91

Када се сви ти резултати сумирају онда старосну структуру мјесних заједница новоградске општине показује табела 6.

Табела 6. – Старосни састав становништва руралног подручја новоградске општине

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕДНА СТАРОСТ
1.	Рашће	31	16,06	50	25,91	68	35,23	44	22,80	193	100	42,22
2.	Матавази	107	23,52	121	26,59	110	24,18	117	25,71	455	100	38,46
3.	Блатна	103	23,68	112	25,74	118	27,13	102	23,45	435	100	40,04
МЗ БЛАТНА		241	22,25	283	26,13	296	27,33	263	24,29	1.083	100	40,24

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕДНА СТАРОСТ
1.	М.К. Рујишка	108	24,00	119	26,4	103	22,89	120	26,67	450	100	39,92
2.	В.Рујишка	36	23,68	37	24,34	33	21,71	46	30,27	152	100	42,16
МЗ ВЕЛИКА РУЈИШКА		144	23,92	156	25,91	136	22,59	166	27,58	602	100	41,04

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕДНА СТАРОСТ
1.	Мала Жуљевица	8	10,00	5	6,25	19	23,75	48	60,00	80	100	55,75
2.	Велика Жуљевица	37	12,54	58	19,66	85	28,81	115	38,99	295	100	47,88
МЗ ВЕЛИКА ЖУЉЕВИЦА		45	12,00	63	16,80	104	27,73	163	43,47	375	100	51,81

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕДНА СТАРОСТ
1.	Мазић	70	23,97	75	25,68	90	30,82	57	19,53	292	100	37,79
2.	Пољавнице	303	24,80	328	26,84	371	30,36	220	18,00	1.222	100	37,88
МЗ ПОЉАВНИЦЕ		373	24,63	403	26,62	461	30,45	277	18,30	1.514	100	37,82

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕДНА СТАРОСТ
1.	Д.Водичево	122	16,47	173	23,35	230	31,04	216	29,14	741	100	44,03
2.	Г. Водичево	61	17,53	73	20,98	83	23,85	131	37,64	348	100	46,80
3.	Куљани	13	13,83	22	23,40	28	29,79	31	32,98	94	100	46,30
4.	Добрљин	219	20,43	276	25,75	333	31,06	244	22,76	1.072	100	40,62
МЗ ДОБРЉИН		415	18,40	544	24,12	674	29,89	622	27,59	2.255	100	44,43

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Кршље	136	23,78	122	21,33	156	27,27	158	27,62	572	100	41,51
2.	Јоховица	34	22,37	39	25,66	29	19,08	50	32,89	152	100	42,26
3.	Ведовица	27	31,40	20	23,26	14	16,28	25	29,06	86	100	37,91
4.	М.Н. Рујашка	112	21,17	123	23,25	142	26,84	152	28,74	529	100	41,09
МЗ М.Н. РУЈАШКА		309	23,08	304	22,70	341	25,47	385	28,75	1339	100	40,69

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Беле	65	26,75	75	30,86	56	23,05	47	19,34	243	100	36,61
2.	Хозини	117	31,54	129	34,77	92	24,80	33	8,89	371	100	32,38
3.	Сухача	91	25,85	89	25,28	121	34,37	51	14,50	352	100	36,47
4.	Г. Агићи	19	19,19	30	30,30	22	22,22	28	28,29	99	100	40,43
5.	Д. Агићи	132	23,20	175	31,75	149	26,19	113	19,86	569	100	38,30
МЗ ДОЊИ АГИЋИ		422	25,83	498	30,48	442	27,05	272	16,64	1.634	100	36,84

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Љешљани	5	14,28	8	22,86	8	22,86	14	40,00	35	100	46,71
2.	Деветаци	12	11,76	13	12,74	28	27,46	49	48,04	102	100	52,48
3.	Раковац	3	9,68	6	19,35	9	29,03	13	41,94	31	100	50,39
МЗ ДЕВЕТАЦИ		20	11,90	27	16,07	45	26,78	76	45,24	168	100	49,86

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Прусици	42	15,85	45	16,98	63	23,77	115	43,40	265	100	47,75
2.	Трговиште	69	20,29	88	25,88	83	24,41	100	17,59	340	100	41,96
3.	Грабашница	9	18,37	8	16,33	12	24,49	20	40,81	49	100	47,92
4.	Ахметовци	28	13,73	41	20,10	49	24,02	86	42,15	204	100	47,81
5.	Петковица	52	20,55	73	28,85	68	26,88	60	23,72	253	100	38,13
6.	Витасовци	93	23,85	92	23,59	117	30,00	88	22,56	390	100	39,50
7.	Сврдла	242	20,67	295	25,19	322	27,50	312	26,64	1.171	100	41,44
МЗ СВОДЛНА		535	20,02	645	24,14	711	26,61	781	29,23	2.672	100	43,50

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Соколиште	123	23,04	143	26,78	134	25,09	134	25,09	534	100	39,73
2.	Радомировац	108	20,38	149	28,11	115	21,70	158	29,81	530	100	45,09
МЗ РАДОМИРОВАЦ		231	21,71	292	27,44	249	23,40	292	27,45	1.064	100	42,41

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Благај Јапра	65	21,59	80	26,58	83	27,57	73	24,25	301	100	40,19
2.	Благај Ријека	65	19,64	82	24,77	103	31,12	81	24,47	331	100	41,00
3.	Црича Ријека	32	23,53	43	31,62	30	22,06	31	22,79	136	100	38,32
4.	Масловаре	91	31,27	83	28,52	58	19,93	59	20,28	291	100	35,38
5.	Јошава	32	26,45	36	29,75	26	21,49	27	22,31	121	100	36,67
МЗ БЛАГАЈ		285	24,15	324	27,46	300	25,42	271	22,97	1.180	100	38,31

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЈЕЧНА СТАРОСТ
1.	Церовица	33	18,44	41	22,90	38	21,23	67	3743	179	100	44,10
2.	Равнице	133	20,34	165	25,23	186	28,44	170	25,99	654	100	41,67
МЗ РАВНИЦЕ		166	19,93	206	24,73	224	26,89	237	28,45	833	100	42,88

Ред. бр.	СЕЛО	0-19	%	20-39	%	40-59	%	60>	%	УКУПНО	%	ПРОСЛЕЧНА СТАРОСТ
1.	Чађавица I	52	21,31	78	31,97	60	24,59	54	22,13	244	100	39,48
2.	Чађавица II	124	30,69	128	31,68	78	19,31	74	18,32	404	100	34,88
3.	Чађавица III	57	21,67	68	25,86	72	27,38	66	25,09	263	100	41,16
4.	Доњи Ракани	88	24,11	103	28,22	90	24,66	84	23,01	365	100	38,24
5.	Горњи Ракани	64	23,53	60	22,06	71	26,10	77	28,31	272	100	41,78
6.	Рудице	98	22,58	127	29,26	135	31,11	74	17,05	434	100	36,95
МЗ РУДИЦЕ		483	24,37	564	28,46	506	25,53	429	21,64	1.982	100	38,75

(Извор: Незванични – прелиминарни попис становништва новоградске општине, април 2003.)

Проблем старења руралног становништва присутан је на цијелој територији Републике Српске. Због тога се он мора рјешавати на републичком, а потом на регионалном и локалном нивоу. С обзиром на тренутно тешко стање индустријског развоја у условима власничке трансформације, извјесно је да су мјере оживљавања руралних насеља нужност нашег времена.

Демографска типологија села

Упоредо са комплетном проблеметиком руралне популације која је већ приказана опадање демографске величине сеоских насеља је континуирано. Класификација сеоских насеља урађена је на основу броја становника по селима од 1948. године до данас (Табела 7).

Табела 7 - Класификација сеоских насеља према броју становника

Ред. бр.	ВЕЛИЧИНА НАСЕЉА	1948.		1961.		1971.		1981.		1991.		2003.	
		Број	%										
1.	< 100	-	-	2	3,4	-	-	4	6,9	8	13,8	6	12,8
2.	101-500	37	63,8	32	55,2	37	63,8	33	56,9	32	55,2	29	61,7
3.	501-1000	16	27,6	18	31,0	17	29,3	14	24,1	11	19,0	9	19,1
4.	1001-2000	5	8,6	6	10,4	4	6,9	7	12,1	7	12,0	3	6,4
		58	100	58	100	58	100	58	100	58	100	47	100

(Извор: Статистички годишњаци СР БиХ, незванични попис становништва, април 2003.)

Узимајући у обзир укупно рурално становништво, села новоградске општине свrstали смо у четири демографске величинске групе:

1. ПАТУЉАСТА СЕОСКА НАСЕЉА-насеља до 100 становника,
2. МАЛА СЕОСКА НАСЕЉА-насеља од 101-500 становника,
3. СРЕДЊА СЕОСКА НАСЕЉА-насеља од 501-1000 становника,
4. ВЕЛИКА СЕОСКА НАСЕЉА-насеља од 1001-2000 становника.

Битне карактеристике руралних насеља по тим величинским групама општине су:

- стално повећање патуљастих и малих сеоских насеља,
- драстично смањење учешћа средњих сеоских насеља,
- дјелимично смањење великих сеоских насеља и
- велика разлика у негативном смислу од посљедњег пописа 1991. до 2003. године што је посебно поспјешио грађански рат у БиХ (1992-1995. године).

Изотелне зоне

Рурална насеља новоградске општине размјештена су јужно, источно и сјевероисточно од града у четири изотелне зоне на сваких пет км удаљености. Не рачунајући прву, изотелну зону која је најближа граду, са порастом удаљености од града постепено се смањује укупан број насеља по концентричним зонама, као и њихова укупна популација, не узимајући у обзир насеља (Польавнице, Добельин, Сводна, Равнице и Рудице) уз магистралне путеве. То практично значи да са порастом удаљености од града слабе функционалне везе, а самим тим и интензитет просторне социо-економске трансформације насеља, становништва и уопште културног пејзажа.

Табела 8 - Зонални распоред руралних насеља у новоградској општини према истиотменом општинском центру

УДАЉЕНОСТ У КМ	Број села	%	УКУПНА ПОПУЛАЦИЈА					
			1948.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
До 5	2	4,26	971	1.246	1.358	1.443	1.474	2.697
5-10	18	38,30	6.618	7.296	6.993	7.109	6.740	4.370
10-15	15	31,91	13.533	13.436	12.547	11.124	10.096	6.833
15-20	12	25,53	5.546	5.612	4.843	4.213	3.536	2.801
УКУПНО	47	100,00	26.668	27.590	25.741	23.889	21.846	16.701

(Извор: Статистички годишњаци СР БиХ, незванични општински попис становништва, април 2003. године)

Прва изотелна зона до пет километара од општинског центра има највеће повећање концентрације руралног становништва (1948- 4,6 %, 2003- 16,1 %). Ако се у обзир узме и урбана популација Новог Града у та три насеља концентрисано је 11. 754 становника (од укупно 25. 758 ст.) или 45,6 % општинског становништва.

Табела 9 - Удео сеоској становништва према удаљености од Новог Града 1961. и 2003. године

УДАЉЕНОСТ У КМ	1961.	%	2003.	%
До 5	1.246	4,6	2.697	16,1
5-10	7.296	26,4	4.370	26,2
10-15	13.436	48,7	6.833	40,9
15-20	5.612	20,3	2.801	16,8
УКУПНО	27.590	100	16.701	100

(Извор: Статистички годишњак СРБиХ за 1961. и незванични попис становништва, април 2003. године)

Други просторни круг (од 5 – 10 км), са својих 18 насеља, има стабилну концентрацију становништва јер има највећи број руралних насеља у читавом разматраном периоду.

Насеља на удаљености од 10 до 15 км обухватају трећу изотелну зону. Иако се број насеља смањује у односу на претходну зону, то је зона највеће концентрације руралне популације јер се од пет највећих насеља у овој зони – зони уз магистралне путеве, налазе четири највећа рурална насеља. Она обухвата 40,9 % укупног руралног становништва.

Четврта, периферна, изотелна зона (од 15 до 20 км) има мању концентрацију насеља у односу на претходне две, док је број руралног становништва само 16,8 %. Извесно је да ће се овај тренд наставити и у наредном периоду.

Основне тенденције промјена

Током последњих педесетак година села новоградске општине прошла су кроз више развојних фаза зависно од историјских, политичких, економских, културних и свих других промјена у ужој и широј околини. Повремено су те промјене биле врло интензивне, а повремено у застоју. У процесу трансформације традиционалног у ново село знатно је унапријеђен квалитет руралног живота и рада који су пратиле бројне промјене у развоју сеоских насеља и њихових атара. Међутим, највише је изражена депопулација сеоских насеља и старије руралне популације.

Према статистичким показатељима, увиду у тренутно стање и дугогодишњем праћењу тих појава ти узроци се могу сврстати у неколико фаза:

1. Процес индустријализације
  - стални развој секундарне и тарцијарне дјелатности,
  - нису се развијале полицејентрично,
  - такав развој привлачио је рурално становништво,
  - стихијска се миграција претворила у « бијег из села».
2. Процес деаграризације
  - стални процес напуштања пољопривредне производње,

- одлазак на « привремени рад у иностранство»,
- уситњавање и онако ситних посједа,
- процес се наставља и продубљује,
- најновији одлазак у прекоокенаске земље (Канада, САД, Австралија).

3. Природни прираштај

- најприје одлазе мушкирци, жене се једва упуштају у одлазак,
- смањење фертилног контингента становништва од 15-49 година (посебно најфертилнијег од 20 до 39 година) због обрнуте ситуације све већег одласка жена, посебно саског подручја,
- мушкирци све више остају везани за своје занимање и имање,
- жене осјетљиве на тешкоће живота на селу,
- све теже нахи брачног партнера (тренутно је 2000 неожењених на општини),
- систем просте репродукције (двоје дјеце), а све више « систем једног дјетета»,
- жене све више привлаче терцијарне дјелатности,
- природни прираштај опао са 23,3 % из 1953. године на – 3,9 % у 2003. години.

4. Промјене у старосној структури

- просјечна старост популације руралног подручја је 42,2 године (дубока демографска старост),
- дуготрајна емиграција из руралног подручја оставила дубоке трагове-ожиљке,
- заостајање у развоју у односу на сусједна подручја (Хрватска и Словенија) и земље Западне и Средње Европе,
- тихо демографско изумирање,
- из неких села «нема више ко иселити»,
- посљедице грађанског рата у СФРЈ (1991-1995. године).

Позитивне промјене више се огледају у савременом начину живота и рада руралног становништва мада су задржане раније карактеристике у функционалној организацији. Осим знатно побољшане инфраструктуре (путеви, вода, телефонија...) села су обогаћена неким новим садржајима: нови типови кућа, гаража и пратећих зграда, путничких возила, мини фарме различитих врста, мини индустријских погона и сл. Велики број домаћинстава се ни по чему не разликује од градских, а чак имају бољу и здравију исхрану, итд.

Перспективе демографског развоја

Процес укупне депопулације, уз процес старења становништва, основни су показатељи демографских промјена руралног становништва новоградске општине. Три су основне фазе кроз које је прошло наведено подручје и то:

1. У првој фази број становника руралног подручја почиње опадати због «економске миграције» у друга подручја.

2. У другој фази све су малобројније генерације са највећим репродуктивним способностима (20 до 39 година) и
3. Дјеловањем ова два фактора у трећој фази се наставља и све више убрзава процес укупне депопулације, уз истовремено интензивирање процеса старења становништва.

Снажан развој индустрије 60-их година у ближем окружењу (Хрватска и Словенија) и велика потражња за неквалификованом радном снагом у земљама Западне и Средње Европе убрзали су процес дерурализације и деагрализације. Највиталније сеоско становништво миграли је у та два правца, што је био увод у данашње стање руралног егзодуса чије последице није могао нико предвидети, а које су данас очигледне и по свему судећи не могу се исправити. Такав мањак радне снаге у руралним подручјима дјелимично је надокнађен увођењем механизације на много мањим аграрним површинама са далеко већим приносима по јединици површине.

Такав процес се нарочито интензивирао од 1981. године до данас јер су млади већ у великим броју напустили рурално подручје, па је на тај начин старосна структура директно утицала на старосну структуру фертилног контингента женског становништва, темељног контингента за репродукцију. Сам процес старења узроковао је и дугогодишње смањење стопе наталитета, а ти процеси су међусобно уско повезани, један произилази из другог, па они заједно утичу на процес старења.

Процес изразитог старења становништва, посебно од грађанског рата (1991-1995.) до данас, ствара својеврсни зачарани круг који доводи до све неповољнијих демографских појава и процеса по законима демографске инерције. Без снажног економског развоја не могу се обезбедити никакве подстицајне мјере-мотивације да, на примјер, родитељи имају више дјеце, да се смањује број неожењених и других социјалних, здравствених и сличних прилика. Како су демографски процеси према својим пољедицама дуготрајни потребна је реална стратегија демографског развоја која би скренула пажњу на виталне демографске проблеме, те дала неке мјере да се овакво стање превазиђе.

Литература и извори

1. Група аутора (2005.), *Стање и коришћење простора и демографски развој општине Нови Град*, ЦДИ, Бањалука.
2. Др Драго Тодић (2006.), *Културни пејзаж новоградске општине, Бањалука*.
3. Др Алиса Вертхејмер-Балетић (2004.), *Депопулација и старење становништва-темељни демографски процес у Хрватској*, Часопис за опћа друштвена питања - друштвена истраживања, број 72. 73, Загреб.
4. Др Србољуб Стаменковић и други (1998.), *Нека рурално-географска својства околине Свилајнца*, Гласник СГД број, Београд.

5. Попис становништва СР БиХ 1948-1991. године, Републички завод за статистику СР БиХ, Сарајево.
6. Незванични попис становништва општине Нови Град (2003.), Нови Град.